

УДК 343

Zakrevskiy A.V.

FEATURES OF PUNISHMENT FOR VIOLATION OF THE HUMAN RIGHTS TO DEFENSE

А.В. Закревський*аспірант кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

ОСОБЛИВСТІ ПОКАРАННЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ЗАХИСТ

Постановка проблеми. Спроби формування моделі інституту призначення покарання здійснювали ще Платон, Аристотель та Цицерон. Так, Аристотель, досліджуючи питання правосудності й неправосудності винесених вироків, визначив основні принципи обрання правосудного (справедливого) вироку: розмірність, добро та справедливість [1, с.18]. Цицерон, аналізуючи практику здійснення правосуддя, сформулював верховний закон, основне правило його справедливого застосування — рівність злочину й покарання, що можна назвати одним із перших загальних правил призначення покарання винному [1, с.19].

З розвитком держави та права проблемам призначення покарання приділялася дедалі більша увага. Пройшовши певну еволюцію у своєму розвитку, найбільш інтенсивне наукове розроблення питання призначення покарання одержали наприкінці XVIII — початку XIX ст. Засновник класичної школи кримінального права Ч. Беккарія, досліджуючи ці питання, писав: «Покарання неодмінно має бути публічним, негайним, необхідним, найменшим із можливих за цих обставин, пропорційним злочину, установленому в законах» [2, с.47].

Покарання за злочин, передбачений ст.374 Кримінального кодексу України (далі — КК), має певні особливості, які потребують дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти проблематики покарання в кримінальному праві розглядали провідні українські та зарубіжні вчені: А.А. Ашин, Л.В. Багрій-Шахматов, М.І. Бажанов, І.М. Гальперін, В.К. Грищук, Т.А. Денисова, О.О. Дудоров, І.І. Капець, Л.Л. Кругліков, П.С. Матишевський, С.С. Мірошніченко, В.О. Навроцький, Г.П. Новосьолов, Б.С. Никифоров, О.М. Скрябін, В.Д. Соловійов, С.А. Тарарухін, А.П. Тузов, В.І. Тютюгін, С.Д. Шапченко, О.М. Фролова, М.Д. Шаргородський, М.І. Хавронюк, С.С. Яценко та ін. У працях зазначених вище та інших науковців проаналізовано різні аспекти кримінального покарання. Проте покарання щодо злочину, передбаченого статтею 374 КК, досліджувалося здебільшого опосередковано.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей кримінального покарання за злочин порушення права на захист.

Основні результати дослідження. У КК 1960 р. питанням призначення покарання було присвячено самостійний розділ V, який мав назву «Про призначення покарання і про звільнення від покарання». У ст.39 формулювалися загальні засади призначення покарання за вчинений злочин та зазначалося, що «суд призначає покарання в межах, встановлених статтею закону, що передбачає відповідальність за вчинений злочин, у точній відповідності до положень Загальної частини цього Кодексу. При призначенні покарання суд, керуючись правосвідомістю, враховує характер і ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину, особу винного й обставини справи, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність». У цьому ж розділі Кодексу було визначено обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність; правила призначення покарання при вчиненні кількох злочинів і за кількома вироками; можливість призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, а також було регламентовано питання звільнення від кримінальної відповідальності та від покарання [3, с.342].

КК 2001 р., по-новому визначивши поняття та мету покарання, систему покарань та їх види, загальні засади призначення покарання, поставив перед наукою та практикою серйозні завдання з дослідження цих новел.

Визначення поняття «покарання», яке відображене у ст.50 КК, відповідає тому, як це поняття сприймаються у більшості держав світу, де однаковою мірою важливі з одного боку права та право, а з іншого — обов'язки та закон.

Відповідно до положень КК покарання становить собою особливу форму державного примусу, що застосовується судом від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину. Цей найсуворіший захід полягає в тому, що засуджений зазнає відповідних суттєвих передбачених чинним кримінальним і кримінально-виконавчим законодавством обмежень своїх прав і свобод. Згідно з ч.2 ст.50 КК покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Виправлення засудженого, загальна та спеціальна превенція є загальновизнаною метою покарання і в теорії кримінального права.

У цьому контексті слід зазначити, що покарання як самостійний кримінально-правовий інститут має певні цілі, які підкреслюють необхідність застосування до винного саме покарання і вказують, що саме воно є тією необхідною умовою, за допомогою якої вирішуються питання в галузі боротьби зі злочинністю.

Аналізуючи ст.65 КК, можемо помітити, що законодавець, по суті, говорить про правила призначення покарання. Це підтверджується такими формулюваннями: суд призначає покарання «у межах, встановлених...», «відповідно до...», «враховуючи...» тощо [4, с.155]. Тому видається більш обґрунтованим визначення загальних засад призначення покарання як передбачену в кримінальному законі систему загальних правил, що ґрунтуються на принципах призначення покарання і є обов'язковими для суду в кожному конкретному

випадку його призначення винному у вчиненні злочину для досягнення мети покарання.

Беззаперечним, на нашу думку, є той факт, що в процесі призначення покарання за злочин порушення права на захист, суб'єкти правосуддя повинні чітко застосовувати законодавчі вимоги, які передбачені ст.65 КК. Саме з цією метою спробуємо надати коротку характеристику особливостей призначення покарання з урахуванням загальних засад його призначення.

Санкція відповідної статті Особливої частини КК має велике значення як для призначення покарання, так і для інших форм реалізації кримінальної відповідальності, оскільки саме в цій санкції законодавець виражає «оцінку типових характеристик небезпечності вчиненого й особи винного», визначаючи найбільш типове покарання за вчинення певного виду злочину, передбаченого диспозицією цієї статті. Формуючи санкцію статті, законодавець виходить з оцінки узагальнених, найбільш типових, закономірних характеристик об'єктивних і суб'єктивних ознак певних діянь. Саме тому суд, призначаючи покарання, має, передусім, виходити з меж санкції, враховуючи при цьому ступінь тяжкості конкретного злочину, тобто форму вини (злочин може бути вчинений як умисно, так і з необережності); стадії вчинення злочину, наявність співучасті, множинності (сукупності, повторності чи рецидиву) та інше.

Також необхідно зауважити, що досліджуючи ст.65 КК та санкції статей його Особливої частини, слід погодитися з тим, що санкція статті КК, яка передбачає відповідальність за вчинений злочин, сама по собі не може дати вичерпного уявлення про межі покарання, яке може бути призначене судом, оскільки: 1) у багатьох санкціях не вказується мінімум покарання; 2) не враховується можливість призначення додаткових покарань, не передбачених у санкціях; 3) у санкції не передбачається можливість звільнення від кримінальної відповідальності й покарання; 4) у санкції не передбачаються обмеження щодо застосування окремих видів покарання (довічного позбавлення волі, арешту, виправних робіт тощо).

Торкаючись питання про покарання за злочин, передбачений ст.374 КК (порушення права на захист) [5], вважаємо за необхідне детально дослідити санкції цієї статті. Крім того, необхідно зазначити, що проблема кримінального покарання за злочин порушення права на захист не вирішена на законодавчому рівні і в КК деяких зарубіжних держав [6, 7, 8, 9].

На нашу думку, для того, щоб повно та всебічно висвітлити співвідношення санкцій аналогічних складів злочинів з досліджуванним злочином, буде цілком правильним та логічним використати метод складання порівняльних таблиць, які В.І. Осадчий використовував у проведеному ним дослідженні [10, с.204-219].

Необхідно зауважити, що ст.374 КК формує склад злочину, який не має суміжних за додатковим об'єктом посягання, тому буде проведено порівняльний аналіз за специфікою суб'єкта злочину. А це, у свою чергу, дасть можливість прослідкувати та проаналізувати види та розміри покарання. Такий аналіз дасть можливість визначити відмінності санкцій між досліджуваними злочинами та дати обґрунтовані пропозиції щодо їх вдосконалення.

При дослідженні суб'єкта злочину, встановлено, що у ст.374 КК (порушення права на захист) він є спеціальним, і коло осіб, окреслене законом, є вичерпним. Так, суб'єктом таких дій є слідчий, прокурор або суддя.

На нашу думку, санкцію ст.374 КК буде правильним та логічним порівняти із санкціями статей 364, 365, 367, 371, 372 КК, оскільки між ними є спільні риси як щодо суб'єкта вчинення злочину, так і щодо самих протиправних дій (див. табл. 1).

Відповідно до ч.1 ст.374 КК, за недопущення чи ненадання захисника, а також за інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист законодавець установив досить широке коло видів покарання, до яких належать штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, виправні роботи, арешт. Як бачимо, найбільш м'яким видом покарання є штраф від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Однак звернемо увагу на дані, наведені в табл.1. Як бачимо, штраф передбачено тільки частинами першою та другою ст.364 (зловживання владою або службовим становищем) та ч.1 ст.367 (службова недбалість) КК. Частиною 2 ст.367 КК штраф визначено як додаткове покарання, в інших складах такий вид покарання не визначено. Звичайно, недопущення чи ненадання своєчасно захисника певною мірою містить ознаки злочину, передбаченого ст.367 КК. Тобто можна говорити, що винний недбало ставився до своїх професійних обов'язків, які виразились у невиконанні чи неналежному виконанні службовою особою своїх службових обов'язків. Але при дослідженні як об'єктивної, так і суб'єктивної сторони вказаного злочину констатуємо, що винна особа, використовуючи своє службове становище, зловживає чи перевищує покладені на неї службові повноваження, що виражається у недопущенні чи ненаданні своєчасно захисника, іншому грубому порушенні прав підозрюваного, обвинуваченого на захист.

Як бачимо, спільним між частиною першою статті 374 та частиною першою статті 364, частиною першою статті 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу) КК є зловживання та перевищення владних повноважень суб'єктом вчинення злочину.

Необхідно зазначити і про колізії норм щодо видів покарання, які містяться в санкції частини першої ст.374 КК.

За певних обставин, на нашу думку, суперечність норм убачається між окремими приписами частини другою ст.57 КК та ч.1 ст.374 КК.

Проблема полягає в тому, що відповідно до ч.1 ст.374 КК України «недопущення чи ненадання своєчасно захисника, а також інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист, вчинене слідчим, прокурором або суддею – карається ... *виправними роботами* (виділення наше. – А.З.)...».

Разом із тим, згідно з ч.2 ст. 57 КК України «виправні роботи не застосовуються до *працівників правоохоронних органів, нотаріусів, суддів, прокурорів, адвокатів, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування* (виділення наше – А.З.)...».

Таблиця 1

**Види і розміри покарань за злочини, де суб'єкт злочину є спеціальним,
і коло осіб, окреслене законом, є вичерпним**

Стаття КК України		Види і розміри покарань							Заходи кримінально-правового характеру
		штраф	позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	виправні роботи	арешт	обмеження волі	позбавлення волі на певний строк	довічне позбавлення волі	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Зловживання владою або службовим становищем	ч. 1 ст. 364	від 250 до 750 нмдг	до 3 р.		до 6 міс.	до 3 р.	до 3 р.		спеціальна конфіскація
	ч. 2 ст. 364	від 500 до 1000 нмдг	до 3 р.				від 3 до 6 р.		спеціальна конфіскація
Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу	ч. 1 ст. 365		до 3 р.			до 5 р.	від 2 до 5 р.		
	ч. 2 ст. 365		до 3 р.				від 3 до 8 р.		
	ч. 3 ст. 365		до 3 р.				від 7 до 10 р.		
Службова недбалість	ч. 1 ст. 367	від 250 до 500 нмдг	до 3 р.	до 2 р.		до 3 р.	.		
	ч. 2 ст. 367	від 250 до 750 нмдг	до 3 р.				від 2 до 5 р.		
Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою	ч. 1 ст. 371		до 5 р.			до 3 р.			
	ч. 2 ст. 371					від 3 до 5 р.	від 3 до 5 р.		
	ч. 3 ст. 371		до 3 р.				від 5 до 10 р.		

Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності	ч. 1 ст. 372					до 5 р.	до 5 р.		
	ч. 2 ст. 372						від 5 до 10 р.		
Порушення права на захист	ч. 1 ст. 374	від 300 до 500 ₴	до 3 р.	до 2 р.	до 6 міс.				
	ч. 2 ст. 374		до 3 р.				від 3 до 7 р.		

Як зазначає В.Т. Маляренко: «...суперечливість і непослідовність нормативних актів надзвичайно ускладнює роботу судів» [11, с.325], тому цей недолік необхідно усунути.

У цьому контексті, на наш погляд, видається не виправданою наявність такого покарання у санкціях ч.1 ст.374 КК. Вбачається, що цей вид покарання має бути вилучений із зазначеної статті [12, с.94-95]. Оскільки дане покарання не може бути застосоване до особи, яка виступає спеціальним суб'єктом у складі злочину, що порушує право особи на захист.

Проведемо паралель між санкціями ч.1 ст.374 та ч.1 ст.364, ч.1 ст.365 КК. В кожному із вказаних складів злочинів встановлено такий додатковий вид покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. У частині першій ст.374 КК цей вид покарання визначено як альтернативний. Однак у ч.1 ст.364 та ч.1 ст.365 КК найсуворішим видом покарання є обмеження волі (до трьох років за вчинення дій, передбачених ч.1 ст.364 КК, та до п'яти років за вчинення дій, передбачених ч.1 ст.365 КК). У ч.1 ст.374 такий вид покарання відсутній, натомість найсуворішим видом покарання встановлено арешт до шести місяців.

Якщо звернути увагу на санкції вищезазначених норм ст.371 (завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою) та 372 (притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності) КК, то в них законодавцем також передбачено такий вид покарання, як обмеження волі (до трьох років за вчинення дій, п.1 ст.372 КК).

На нашу думку, діяння, передбачені в ч.1 ст.374 КК, не менш суспільно небезпечні, ніж діяння, передбачені у відповідних частинах статей 364, 365, 371, 372 КК, і тому доцільно такий вид покарання, як штраф від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян виключити. Як зазначалося, у ній містяться ознаки вказаних злочинів, що більш суворо караються. Виходячи із зазначеного, на наш погляд, доцільно за ч.1 ст.374 КК встановити такий вид покарання, як обмеження волі строком до чотирьох років.

Що стосується санкції, передбаченої в ч.2 ст.374 КК, то тут також маємо зауваження щодо встановлення строків позбавлення волі. Так, законодавець за кваліфіковане посягання на порушення права на захист встановив мінімальний строк позбавлення волі на три роки, а максимальний — на сім. На нашу думку, як мінімальний, так і максимальний строки обмеження волі законодав-

цем дещо занижені. Наприклад, за настання тяжких наслідків при вчиненні злочину, передбаченого частиною третьою ст.371 КК, законодавцем встановлено позбавлення волі від п'яти до десяти років, така ж ситуація по відношенню до ч.2 ст.364 та ч.3 ст.365 КК, згідно з якими за настання тяжких наслідків максимальним строком позбавлення волі є шість та десять років відповідно.

Отже, якщо за настання тяжких наслідків при вчиненні злочину, передбаченого частиною третьою ст.371 КК, встановлено максимальний термін позбавлення волі — десять років, враховуючи, що метою недопущення чи ненадання захисника, наприклад, може бути завідомо незаконне затримання або арешт, що, своєю чергою, належить до тяжких наслідків, зазначених у ч.2 ст.374 КК, то необхідно встановити в цій нормі максимальний термін позбавлення волі — десять років, а мінімальний — п'ять років. Наступною причиною, яка зумовлює збільшення максимального строку позбавлення волі, є наявність у діях суб'єкта злочину, передбаченого ч.2 ст.374 КК, ознак зловживання (ст.364 КК) та перевищення службових повноважень (ст.365 КК), що спричинили тяжкі наслідки. Як уже вказувалося, за такі діяння максимальним строком позбавлення волі за ч.2 ст.364 КК є шість років, а за ч.3 ст.365 КК — десять років.

Висновки. Підсумовуючи, слід наголосити, що покарання, встановлені законодавцем за вчинення дій, передбачених у ст.374 КК, на наш погляд, занадто м'які. У зв'язку з цим існує необхідність внесення відповідних змін до зазначених вище положень КК. Ще І. Я. Фойницький свого часу визначав, що покарання мають бути властиві: 1) гнучкість і ділимість; 2) можливість поновлення втраченого блага, якщо покарання було призначено помилково; 3) доцільність; 4) економність; 5) можливість вибору видів покарання; 6) відчутність [13, с.68].

З огляду на викладене, можна дійти висновку, що норма, яка встановлює кримінальну відповідальність за порушення права на захист, віднесена до категорії тяжких злочинів, що підкреслює необхідність застосування щодо осіб, які займаються цією протиправною діяльністю, саме кримінального покарання як найсуворішого інституту державного примусу. Водночас, це покарання має бути справедливим, тобто відповідати ступеню тяжкості злочину. Як правильно зазначають С.С. Яценко та М.Ф. Селівон, посилення ефективності боротьби зі злочинністю і зміцнення законності потребують точного застосування кримінального закону, правильної кваліфікації злочину і призначення справедливого покарання [14, с.77]. Такої ж думки і Герберт Л. Пекер, який справедливо зауважує, що необхідно змусити покарання відповідати злочину [15, с.1071].

Таким чином, законодавець дещо необ'єктивно встановив види та розміри покарання за аналогічні злочини, що містяться в КК. Було б правильним та логічним значною мірою види та розміри покарань за аналогічні злочини урівняти, адже ступінь суспільної небезпеки досліджених злочинів свідчить про їх рівність. Говорити про пом'якшення покарання за злочин порушення права на захист буде недоречним, оскільки це може породжувати думку про фактичну безкарність і в подальшому призвести до повторення вчинення злочину.

Діяння, передбачені в частині першій ст.374 КК, не менш суспільно небезпечні, ніж діяння, передбачені в частинах перших статей 364, 365, 371, 372 КК, і в ній містяться ознаки вказаних злочинів, що більш суворо караються. Звідси, на наш погляд, доцільно санкції статті 374 КК викласти в такій редакції:

«Стаття 374. Порушення права на захист

1. ... —

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. ... —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Уголовное наказание / А. Я. Светлов, Ю. Л. Титаренко, И. П. Лановенко, В.П. Филонов и др.; ред. кол.: Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Титаренко, В. П. Филонов и др. — Киев — Донецк : «Донетчина», Национальная академия наук Украины, Ин-т гос. и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, Донецкий ин-т внутр. дел, МВД Украины, 1997. — С. 18-19.

2. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / Ч. Беккариа. — М. : Стелс, 1995. — 303 с.

3. Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1: Учение о преступлении: [учебник] / под ред. Н. Ф. Кузнецовой и И. М. Тяжковой. — М.: Изд-во ЗЕРЦАЛО, 1999. — 592 с.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. — [4-те вид., перероб. та доп.] / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К. : Атіка, 2007. — 1184 с.

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III зі змінами та допов. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page>.

6. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova; — St Petersburg: "Yuridicheskyy Center — Press", 2002. — 366 p.

7. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center — Press", 2002. — 366 p.

8. The Latvian Penal / edited and introduction by candidate of law A. I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Latvian by candidate of Law A.I. Lukashov. — St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center — Press", 2001. — 313 p.

9. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center — Press", 2001. — 298 p.

10. *Осадчий В.І.* Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: [монографія] / В.І. Осадчий. — К. : Атіка, 2004. — 336 с.

11. *Маляренко В.Т.* Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: [монографія] / В.Т. Маляренко. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 512 с.

12. *Закревський А.В.* Особливості застосування судами України покарання за злочини проти правосуддя / А.В. Закревський // Слово Національної школи суддів України. — 2015. — № 2 (11). — С. 89-99.

13. *Фойницький И.Я.* Учение о наказании в связи с тюрьмоведением / И.Я. Фойницький. — М.: Добросвет — 2000; Городец, 2000. — 464 с.

14. *Лизогуб Я.Г.* Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини: [монографія] / Лизогуб Я.Г.; МВС України, Луган. акад. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України; [наук. ред. д-р юрид. наук, проф. С.С. Яценко]. — Луганськ: РВВ ЛАВС, 2003. — 204 с.

15. *Herbert L. Packer* Making the Punishment Fit the Crime / Harvard Law Review — Vol. 77, No. 6 (Apr., 1964), pp. 1071-1082.

Закревський А.В. Особливості покарання за порушення права особи на захист

У статті досліджено особливості санкцій злочину, передбаченого ст.374 КК України. Проаналізовані відмінності санкцій між злочинами, що мають спільні риси як щодо суб'єкта вчинення злочину, так і щодо самих протиправних дій. Надані обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення санкцій за злочин порушення права на захист.

Ключові слова: склад злочину, санкція, вид покарання, порушення права на захист.

Закревский А.В. Особенности наказания за нарушение права человека на защиту

В статье исследованы особенности санкций преступления, предусмотренного ст.374 УК Украины. Осуществлен анализ различий санкций между преступлениями, имеющих общие черты как в отношении субъекта совершения преступления, так и в отношении к самим противоправным действиям. Предоставлены обоснованные предложения по совершенствованию санкций за преступление нарушение права на защиту.

Ключевые слова: состав преступления, санкция, вид наказания, нарушение права на защиту.

Zakrevskiy A.V. Features of punishment for violation of human rights to defence

The article analyses of the sanctions a crime under Article 374 of the Criminal Code of Ukraine. The analysis of the differences between the crimes of the sanctions with common features both in terms of the subject of the offense and in relation to the illegal acts themselves. Provided reasonable proposals to improve the sanctions for the crime of violation of the right to defence.

Key words: the offense, the sanction, punishment, violation of the right to defence.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2015.